

Onko Eurooppa muiden kulttuureiden ja sivilisaatioiden ”yläpuolella”? Tämä kysymys — joka saattaa jopa kuulostaa ajastaan jälkeen jääneeltä tai ainakin epämuodikkaalta — edellyttää, että kaikki oleva voidaan asettaa suureen, hierarkkiseen ketjuun. Olevan suuressa ketjussa Jumala(t) ja enkelit ovat ihmisen ”yläpuolella”, ihminen puolestaan muiden luontokappaleiden yläpuolella. **Aristoteles** oli ensimmäisiä tällaisen metaforisen teoriatuomuksen artikuloijia.

Olevan suuri ketju soveltuu myös ihmisten suhteiden järjestämiseen. Voidaan tehdä erotteluja varsinaisten ihmisten ja muiden ihmisenkaltaisten olentojen välillä. Aristoteles ajatteli, että varsinaisia ihmisiä ovat kreikkalaiset vapaat miehet, eritoten saman kaupunkivaltion kansalaiset. Kreikkalaisen maailman sisällä oli myös toisten polisten kansalaisia, naisia ja orjia, sen ulkopuolella vain muukalaisia ja barbaareita.

Rooman imperiumi eli pitkälti yksin omassa moninaisuudessaan. Sen sijaan *res publica Christiana* joutui kohtaamaan erilaisia toisia, varsinkin **Muhammedin** perustaman uuden, vireän sivilisaation. Kun kristillisestä yhteisöstä tuli suvereenihin valtioihin jakautunut ”uuden ajan” Eurooppa, oli selvää, että islamilaisen sivilisaation huolellisesti säilyttämä aristoteelinen ajattelu oli palannut järjestämään käytäntöjä. Kun **Sepulveda** puolusti 1500-luvun Espanjassa intiaanien orjuuttamista Amerikassa, esitti hän kristillistä universalismia ja moraalia kannattanutta **Las Casasia** vastaan argumentteja, jotka hän oli lainannut Aristoteleelta.

Erillisiin valtioihin jakautuneella Euroopalla oli paitsi orjansa myös yhteinen vihollinen, mahtava mutta ”barbaarinen” Ottomaanien valtakunta eli Turkki. Turkin valta ulottui syväälle siihen maantieteelliseen alueeseen, jota nyt pidetään Eurooppana.

Koko kolonaalisen aikakauden — siis suurimman osan Modernista ajasta — eurooppalaiset kuvittelivat Euroopan olevan muiden kulttuureiden ja sivilisaatioiden yläpuolelle. Kuvitelma särkyi, ainakin hetkeksi, vasta toisen maailmansodan jälkeen. Vaikka Yhdysvallat ja Neuvostoliitto olivatkin tavallaan — monimielisesti ja kiistanalaisesti — ”eurooppalaisia” ja ”edistyksellisiä” valtioita, olivat ne Ranskan, Italian, Belgian, Hollannin, Saksan ja Iso-Britannian näkökulmasta myös Euroopan ”ulkopuolella”. Euroopasta, joka oli 1950-luvulla menettämässä koloniaalisen valtansa, oli tullut pelkkä näyttämö Washingtonin ja Moskovan näytellessä päärooleja uudessa maailmanhistoriallisessa draamassa.

Kun euroarmeijahanke kaatui 1954, tyytyivät länsieurooppalaiset kansallisvaltiot talousfunktionaaliseen

yhteistyöhön. Eurooppa oli alistainen kylmän sodan järjestykselle, eikä sille rakennettu uutta, jaettua identiteettiä.

Vuoden 1995 alussa, viisi vuotta kylmän sodan päättymisen jälkeen, asiat ovat toisin. Yhdistyneen Euroopan uutta identiteettiä on innolla hahmoteltu jo vuosikausia, mutta nationalismin voima, vallitseva uusliberaali ekonomistinen ajattelu ja postmoderni lyhytjänteisyys eli trendeillä muotitietoisesti pelaa-minen ovat estäneet edistymisen tässä hankkeessa. Toistaiseksi.

Välttämättömyyksien ja mahdollisuuksien horisontti kuitenkin muuttuu koko ajan, EU-integraation syvetessä ja uusien dramaattisten maailmanhistoriallisten tapahtumien seurattessa toisiaan median olohuoneisiin tuomalla, kybernetisoituneella ja globalisoituneella näyttämöllä.

Ei tietenkään ole mahdotonta, että moraalisen ja poliittisen mielikuvituksen köyhtyminen johtaa siihen, että EU hajoaa nationalismin ja arkipoliittikoinnin ristiriitojen painon alla. Uutta vakuuttavaa identiteettiä ja legitimaatioperustaa ei ehkä löydy. Toisaalta paluu nationalismiin voidaan yrittää välttää paluulla Aristoteleeseen: taas Eurooppa asettuisi muiden yläpuolella, tai ainakin yrittäisi sitä, ehkä surkeasti epäonnistuen.

Voiko auringon alle sitten ilmaantua jotakin uuttakin — myös Euroopassa, ”vanhalla

mantereella”? Voiko Euroopasta sekä tulla alue muiden, tasavertaisten alueiden joukkoon että paikka, jossa kyetään ylittämään nykyinen poliittinen näköalattomuus? Voivatko eurooppalaiset hyväksyä kaikkien ihmisten jaetun laji-identiteetin ja kyetä silti artikuloimaan oman erilaisuutensa ja omat eteenpäin katsovat projektinsa?

Vai tuleeko muoti- ja trenditietoisesta Euroopasta ylemmydentuntainen pinnallisen huolettomasti, ilman minkäänlaista paatosta, joskin edistysuskoisesti, **Thukydideen Peloponnessolaisissodissa** kuvaamien antiikin kreikkalaisten tavoin?

”Spartalaiset alkoivat ensimmäisenä pukeutua yksinkertaisesti ja nykyaikaisen maun mukaisesti. He olivat myös ensimmäisiä, jotka urheilivat alastomina, jotka riisuutuivat avoimesti ja häpeilemättä, ja jotka valelivat itsensä oliiviöljyllä harjoitustensa jälkeen. Entisinä aikoina jopa olympialaisten atleetit peittivät vyötäisensä; itse asiassa tätä käytäntöä harjoitettiin vielä jokunen vuosi sitten. Onkin yleisesti niin, että voidaan osoittaa monia muitakin tapauksia, joissa muukalaisten tavat muistuttavat menneiden aikojen helleenien tapoja.”

Peripateettinen koulukunta syntyi muutama vuosikymmen Peloponnessolaisotien jälkeen. □

Heikki Patomäki

EUROOPPA OLEVAN SUURESSA KETJUSSA